

مقایسه و تفاوت ساختار تشکیلات عمودی و ساختار شبکه در مبارزه با جمهوری اسلامی

سروش آزادی

سرآغاز

چگونه است که در یک کشور زندگی کنید که حکومت آن به شما حق انتخاب، بیان، تجمع و تشکل را ندهد؟ چگونه است که در یک کشور زندگی کنید که حکومت آن هرگونه مخالفت و اعتراض را با خشونت و سرکوب پاسخ دهد؟ چگونه است که در یک کشور زندگی کنید که حکومت آن به شما دروغ بگوید، شما را با تبعیض از منابع و فرصت های عادلانه محروم کند؟ این وضعیت هایی هستند که مردم ایران با آن مواجه می باشند. برای جلوگیری از انواع سرکوبها، بسیاری از شهروندان به فعالیت های صنفی- مدنی و سیاسی پرداخته اند. این فعالیت ها شامل استفاده از روش های غیر رسمی مانند اعتراض، تظاهرات، اعتصاب، تشکیل گروه های فشار، حملات نظامی و دیگر روش های خلاقانه بکار رفته است تا به تضعیف نظام حاکم منجر شود.

در این رابطه شورای ملی تصمیم از جمله سازمانهای فراگروهی یا متکثر از گروههای متفاوت با گرایشات متنوع ایدئولوژیک است که سعی دارد در پرتو یک حرکت فراگیر به مرحله عبور از حاکمیت جمهوری اسلامی پاسخ مناسب دهد! در این فعالیت های سیاسی، ساختار سازمانی يك عامل کلیدی برای موفقیت یا شکست است. ساختار سازمانی: «نحوه تقسیم، هماهنگی و کنترل فعالیت ها و وظایف سازمان» را مشخص می کند.

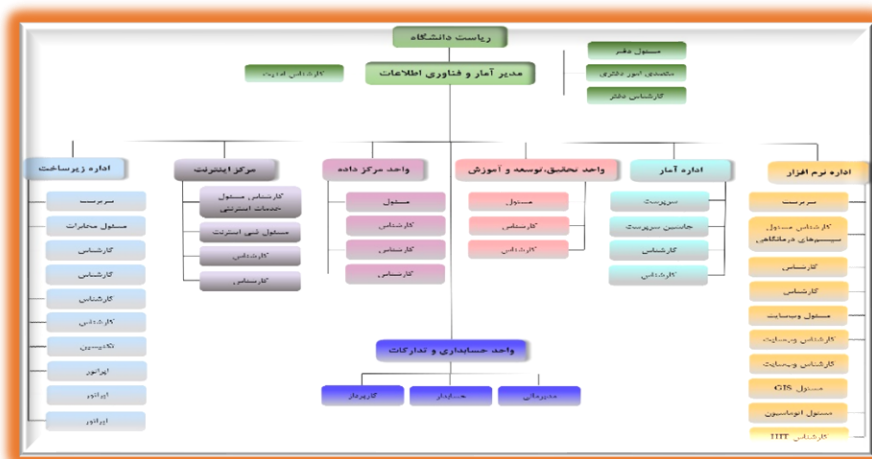
در این مقاله، دو نوع ساختار سازمانی رایج، یعنی «ساختار تشکیلات عمودی و ساختار شبکه» را مورد بررسی قرار می دهیم. ساختار تشکیلات عمودی یک ساختار سلسله مراتبی است که برای سازمان های بزرگ، پایدار و رقابت پذیر مناسب است. که در تاریخ گذشته مبارزات سیاسی احزاب ایران

بوضوح تجربه شده است. ساختار شبکه یک ساختار غیر رسمی و انعطاف پذیر است که برای سازمان های کوچک، نوآورانه و خلاق مناسب است. که با رشد تکنولوژی در سیر تحول مبارزات اجتماعی دو دهه اخیر مردم ایران مورد توجه قرار گرفته است.

هدف این مقاله، مقایسه و تفاوت این دو ساختار و نشان دادن پیوند آنها در یک فعالیت سیاسی مناسب است که در شرایط کنونی اپوزیسیون جمهوری اسلامی در مبارزات فراگیرایی و ائتلافی تلاش می کنند از پیوست این دو ساختار در مبارزه بر علیه جمهوری اسلامی بهره بگیرند. باید اعتراف کرد که در این فعالیتهای سیاسی، پیوست بین ساختار عمودی و افقی برای مقابله با حکومت استبدادی در عین حال که یک پدیده ساختاری تازه تاسیس است، اما ساختاری بسیار ضروری برای مقابله با جمهوری اسلام در مرحله گذار کامل است. زیرا حکومت استبدادی يك سیستم بسته است که با استفاده از فشار، تبعیض، سانسور و خشونت توانسته حیات خود را با نقض حقوق و آزادی های شهروندان ادامه دهد و هرگونه مخالفت را سرکوب کند. و تنها راهکار برای مقابله با چنین سرکوب سیستمی استفاده بهینه از انواع ساختاری است که در تجربه بشری هم اکنون در مقابل ما قرار دارد.

بعبارت دیگر برای جلوگیری از این سرکوبهای سیستمی، نیروها و احزاب اپوزیسیون ایرانی نیاز به يك ساختار سازمانی دارند که بتواند نسبت به تفاوتهای محیطی و چالش های سیاسی متبادر بر مبارزات اجتماعی اکنون مردم ایران، پاسخگوی مخاطراتی باشند که توسط نظام سیاسی ولایت فقیه بر مردم تحمیل می گردد. ساختاری که بتواند؛ «منابع و افراد کافی را جذب و حفظ کند، هدف های مشترک را تعیین و پیگیری کند و قدرت کنترل مناسب را در بین اعضای خود اعمال نماید، دارای یک استراتژی روشن و پروژه های قابل اجرا باشد، و بعنوان یک آلترناتیو مورد تاکید نیروهای مردمی و اقشار مختلف در جامعه مدنی و اپوزیسیون قرار گیرد». برای دست یافتن به این ساختار سازمانی و با چنین اهداف بلندی، لازم است که اپوزیسیون از مزایای هر دو ساختار تشکلات عمودی و شبکه به صورت همزمان بهره ببرند و عیب های آنها را جبران کنند. در این مقاله، با استفاده از منابع علمی و تجربی، نشان خواهیم داد که چگونه احتمال این همگرایی ممکن است و چه پیامدهایی در پس تحقق آن می تواند رخ دهد.

تعریف و ویژگی های ساختار تشکیلات عمودی

ساختار تشکیلات عمودی یک ساختار سلسله مراتبی است که در آن فعالیت ها و وظایف سازمانی به صورت رسمی و قابل اندازه گیری تقسیم و هماهنگ می شوند. در این ساختار هر فرد فقط به یک رئیس گزارش می دهد و اختیارات و مسئولیت دقیق و مشخص شده اند. این ساختار برای سازمان های بزرگ، پایدار، رقابت پذیر و با تکنولوژی ثابت مناسب است. شیوه مرسوم که در احزاب گذشته ایران تا دو دهه قبل به وضوح دیده می شد، و از چنین ساختاری پیروی می کردند که ما به نام «ساختار سانترا لیزم دموکراتیک» آنرا می شناسیم. برخی از ویژگی های ساختار تشکیلات عمودی به اختصار عبارتند از:

- روابط رسمی و سلسله مراتبی بین افراد و گروه های سازمانی.
- تصمیم گیری مرکزی و از بالا به پایین توسط رئیسان.
- کنترل بالا و روشن از طریق قوانین، استانداردها و ارزیابی های دوره ای.
- تخصص گرایی بالا و فعالیت در یک حوزه خاص.
- خلاقیت پایین و اجرای روش های از قبل تعریف شده.

تعریف و ویژگی های ساختار شبکه

ساختار شبکه یک ساختار غیر رسمی و انعطاف پذیر است که در آن افراد و گروه های مختلف با هم به صورت شبکه ای و با استفاده از فناوری های ارتباطی همکاری می کنند. در این ساختار رابطه های بین فردی، گروه های کار، پروژه ها و پارتنر های خارج از سازمان بسیار مهم است. این ساختار برای سازمان های کوچک، نوآورانه، خلاق و با تغییرات تکنولوژیک زیاد مناسب است. برخی از ویژگی های ساختار شبکه عبارتند از:

- روابط غیر رسمی و شبکه ای بین افراد و گروه های سازمانی.
- تصمیم گیری غیر متمرکز و از پایین به بالا یا به صورت همزمان توسط اعضای هر گروه یا پروژه.
- کنترل از پایین و از طریق اعتماد، با هماهنگی و بازخورد های مستقیم.
- تخصص گرایی متوسط اما با فعالیت اعضا در چند حوزه و پروژه مختلف.
- خلاقیت بالا و نوآوری در روش ها.

مقایسه و تفاوت دو ساختار تشکیلات عمودی و ساختار شبکه

بر اساس تعاریف و ویژگی های دو ساختار، می توان به مقایسه و تفاوت آنها پرداخت. برخی از نکات مقایسه ای عبارتند از:

- در ساختار تشکیلات عمودی، روابط رسمی و سلسله مراتبی وجود دارد، در حالی که در ساختار شبکه، روابط غیر رسمی و شبکه ای وجود دارد.

- در ساختار تشکیلات عمودی، تصمیم گیری در مرکزیت انجام می شود و دستورات از بالا به پایین اعمال می گردد، در حالی که در ساختار شبکه، تصمیم گیری غیر متمرکز است و از پایین به بالا یا به صورت همزمان (هم از بالا به پایین و هم از پایین به بالا برحسب موقعیت ها) تعریف می شود.

- در ساختار تشکیلات عمودی، کنترل از بالا و از طریق قوانین و استانداردها و ارزیابی ها دوره ای صورت می گیرد، در حالی که در ساختار شبکه، کنترل از پایین و از طریق اعتماد، هماهنگی و بازخورد های مستقیم در جمع بندیهای پروژه ای صورت می گیرد.

- در ساختار تشکیلات عمودی، تخصص گرایی از طریق بالا تعریف می شود و هر فرد یا گروه در يك حوزه خاص فعال است، در حالی که در ساختار شبکه، تخصص گرایی به نسبت پروژه تعریف می شود و هر فرد یا گروه در چند حوزه مختلف فعالیت می کند.

- در ساختار تشکیلات عمودی، خلاقیت پایین است و فعالیت ها بر اساس روش های از قبل تعریف شده انجام می گیرند، در حالی که در ساختار شبکه، خلاقیت بالا است و فعالیت ها بر اساس نوآوری های جدید و تحقق پروژههای محول شده انجام می شوند.

چگونه پیوند دو ساختار در فعالیت های مبارزه با جمهوری اسلامی ممکن است

پیوند ساختار تشکلات عمودی و ساختار شبکه می تواند در یک فعالیت سیاسی که اپوزسیون بر علیه تمامیت جمهوری اسلامی عمل می کند، بسیار مفید باشد. زیرا هر دو ساختار مزایا و عیب های خود را دارند و با ترکیب آنها می توان به يك ساختار بهینه دست یافت که قابلیت تطبیق با شرایط جدید را دارد و در عین حال نظم و کارایی را حفظ می کند. برای نشان دادن پیوند دو ساختار، می توان از چندین جنبه به طور خلاصه بحث کرد:

- جنبه محیطی: فعالیت های سیاسی با چالش های زیاد و تغییرات سریع محیطی روبرو هستند. برای پاسخگویی به این چالش ها و تغییرات، نیاز به ساختار شبکه دارند که قابلیت سازگاری با تحولات تازه را داشته باشد. اما در عین حال، برای حفظ نظم و کارایی در محیط پیچیده و رقابت پذیر مبارزات سیاسی، نیاز به ساختار تشکیلات عمودی دارند که قابلیت حل مسائل پیچیده و رقابت با دشمنان را داشته باشند. بنابراین، پیوند دو ساختار می تواند به ایجاد یک تعادل بین سازگاری و کارایی در مبارزه و توازن قوا منجر شود.

- جنبه فناوری: در شرایط کنونی و عصر انفورماتیک فعالیت های سیاسی با تغییرات تکنولوژیک زیاد مواجه هستند. برای بهره برداری از فن آوری های جدید، نیاز به ساختار شبکه دارند که قابلیت بهره برداری از فن آوری جدید را دارد. اما در عین حال، برای استفاده بهینه از فن آوری های موجود، نیاز به ساختار تشکیلات عمودی می باشد تا قابلیت خلاقیت و نوآوری را از فن آوری های جدید بطور مناسب مهندسی و مدیریت شود تا حرکت ساختار از روند تحولات عقب نماند. بنابراین، پیوند دو ساختار می تواند به ایجاد یک تعادل بین نوآوری و کارآی منجر شود.

- جنبه اندازه: بطور طبیعی فعالیت های سیاسی احزاب ایرانی با محدودیت های منابع و افراد روبرو هستند. برای کمبود منابع و افراد، نیاز به ساختار شبکه دارند که قابلیت انعطاف پذیری و همکاری اندازه کوچک را دارد. اما در عین حال، برای مقابله با یک حکومت استبدادی که از قدرت و منابع زیادی برخوردار است، نیاز به ساختار تشکلات عمودی دارند که قابلیت مدیریت و کنترل اندازه بزرگ را داشته باشد. بنابراین، پیوند دو ساختار می تواند به ایجاد یک تعادل بین کم هزینه بودن و قدرتمند بودن منجر شود.

- جنبه استراتژی: متأسفانه بر حسب تجربه تاریخی فعالیت های سیاسی ایرانیان با چالش های استراتژیک زیاد روبرو هستند. برای پاسخگویی به این چالش ها، نیاز به ساختار شبکه دارند که قابلیت تطبیق با استراتژی غیر رسمی را بوجود آورد. اما در عین حال، برای رسیدن به اهداف مشترک، نیاز به ساختار تشکیلات عمودی دارند که قابلیت پایبندی به استراتژی رسمی و تطبیق آنرا با استراتژی غیررسمی به عهده گیرد. بنابراین، پیوند دو ساختار می تواند به ایجاد یک تعادل و توازن بین تطبیق و پایبندی منجر شود.

- جنبه قدرت کنترل: فعالیت های سیاسی ایرانیان با چالش های قدرت کنترل زیاد روبرو هستند. مبنای ایندولوژیک به خودبتر پنداری در میان احزاب منجر شده است. بنابراین برای حفظ یکپارچگی و همبستگی ملی در مقابله با حکومت جمهوری اسلامی نیاز به ساختار شبکه دارند که قابلیت اجرای قدرت کنترل پایین تر کارکنان یک حزب بروی خود و احزاب با یکدیگر را فراهم سازد. و در عین حال، برای حفظ کارایی و مسئول پذیری، نیاز به ساختار تشکلات عمودی می باشد که قابلیت اجرای قدرت کنترل بالای رئیسان روی نیروهای سیاسی را دارد. بنابراین، پیوند دو ساختار می تواند به ایجاد یک تعادل بین همبستگی و مسئول پذیری منجر شود.

سرانجام

در این مقاله، دو نوع ساختار سازمانی رایج، یعنی ساختار تشکیلات عمودی و ساختار شبکه را مورد بررسی قرار دادیم. مقایسه و تفاوت این دو ساختار و نشان دادن پیوند آنها در یک فعالیت سیاسی که در فعالیت نیروهای اپوزسیون وجود دارد، هدف اصلی این مقاله بود. در این مقاله، با استفاده از منابع علمی و تجربی، نشان دادیم که هر دو ساختار مزایا و عیب های خود را دارند و با ترکیب آنها می توان به یک ساختار بهینه دست یافت که قابلیت اقتضانات جدید را دارد و در عین حال نظم و کارایی را حفظ می کند. در پایان، برخی از پیشنهادات و راهکارهای عملی برای بهبود ساختار سازمانی در فعالیت های سیاسی ضد استبدادی ارائه کردیم. برخی از این پیشنهادات و راهکارها عبارتند از:

- تشخیص نقاط قوت و ضعف هر ساختار و استفاده بهینه از آنها.
- تطبیق ساختار سازمانی با شرایط محیطی، فناوری، گنجایش، استراتژی و قدرت کنترل.
- تعادل بین سلسله مراتب و شبکه در روابط، تصمیم گیری، کنترل، تخصص گرایی و خلاقیت.
- تعامل و همکاری بین افراد و گروه های مختلف با استفاده از فن آوری های ارتباطی.
- حفظ یکپارچگی و همبستگی در بین اپوزسیون با رعایت منافع مشترک.
- حفظ کارایی و مسئول پذیری در بین اپوزسیون ضد حکومت جمهوری اسلامی با رعایت قوانین و استانداردهای موردی.

فهرست منابع

• Daft, R. L. (2016). Organization theory and design. Nelson Education.

○ این کتاب یکی از منابع معتبر و جامع در زمینه نظریه و طراحی سازمان است. در این کتاب، نویسنده به بررسی انواع ساختار های سازمانی و عوامل مؤثر بر آنها می پردازد. همچنین، نویسنده به بررسی چالش ها و راهکارهای مدیریت سازمان های مدرن می پردازد.

• Mintzberg, H. (1980). Structure in 5's: A synthesis of the research on organization design. Management science, 26(3), 322-341.

○ این مقاله یکی از منابع کلاسیک و معروف در زمینه طراحی سازمان است. در این مقاله، نویسنده پنج الگو اصلی از ساختار های سازمانی را شناسایی و تحلیل می کند. این پنج الگو عبارتند از: ساده، دستگاه، فرماندهی، تقسیم کار و شبکه.

- O'Donnell, G., Schmitter, P. C., & Whitehead, L. (Eds.). (1986). Transitions from authoritarian rule: comparative perspectives (Vol. 4). JHU Press.

- این کتاب یکی از منابع مهم و معتبر در زمینه فعالیت های سیاسی ضد استبدادی است. در این کتاب، ویراستاران به بررسی تجارب و روش های مختلف اپوزسیون های ضد استبدادی در جهان می پردازند. همچنین، ویراستاران به بررسی عوامل و شرایط لازم برای تحول دموکراتیک در کشورهای استبدادی پرداختند.

- Scott, W. R., & Davis, G. F. (2015). Organizations and organizing: Rational, natural and open systems perspectives. Routledge.

- این کتاب یکی از منابع جامع و به روز در زمینه نظریه سازمان است. در این کتاب، نویسندگان به بررسی سه دیدگاه «رنالیستی، طبیعی و باز» درباره سازمان ها می پردازند. همچنین، نویسندگان به بررسی عوامل خارجی و داخلی که بر سازمان ها تأثیر می گذارند می پردازند.

- Tilly, C., & Tarrow, S. G. (2015). Contentious politics. Oxford University Press.

- این کتاب یکی از منابع پیشرو و نوآورانه در زمینه سیاست های مخالف است. در این کتاب، نویسندگان به بررسی انواع، علل، روش ها و پیامدهای فعالیت های سیاسی که با استفاده از اعتراض، اعتصاب، تظاهرات و دیگر روش های غیر رسمی صورت می گیرد می پردازند.

- نمودارها برگرفته از فضای مجازی است و هیچ نسبت مشخصی با این مقاله ندارد.

۱۲ یونی ۲۰۲۳